

נושא העבודה:

## טעות סופר

תאריך: דצמבר 2016

# העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

### הקדמה אישית

בחרתי בנושא טעות סופר, הנושא משמעותי ביותר הנוגע לכל אדם שרוצה להקשר בחוזה או בכל מסמך מחייב דומה לו. רציתי ללמוד עוד על דיני החוזים, מאחר וזה הנושא שמעניין אותי ביותר מתוך כל שאר ענפי המשפט והתחומים השונים. טעות סופר היא תת-נושא בחוזים ובעיניי היא אחת המשמעותיות ביותר, כיוון שהיא מקיפה נושאים רבים אחרים בדיני החוזים כגון פרשנות חוזה וכדומה, ענף החוזים הוא ענף גדול הכולל בתוכו נושאים רבים אחרים, שנוגעים לבני אדם רבים, ובעיני עורך דין טוב הוא עורך דין שבקיא בדיני החוזים, בעיניי שם מתחילה מערכת המשפט ושם

היא גם מסתיימת. החיים שלנו בנויים מחוזים שאנחנו כורתים בין אם זה עם

הסובבים אותנו, ובין אם זה עם עצמנו.

בשבילי חוזה זאת התחייבות, כזאת שלא מאפשרת לך להתנתק ממנה, ולכן היא מחייבת מחשבה ארוכה. חוזה מלמד אחריות, וטעות סופר גם היא סוג של לקיחת אחריות על טעות שנעשתה לא במכוון מתוך היותנו בני אדם, העלולים גם לטעות. רציתי ללמוד יותר על הנושא להעמיק את החקירה ולהבין בכלל מאיפה מתחילים לפתור את הבעיה. בעבודה הצלחתי להבין את הנושא לעומק, ומכל הכיוונים, את ההיסטוריה שלו, במשפט העברי, את החוקים ופסקי הדין של ימנו במשפט הישראלי, ואפילו להשוות בין שני הקריטריונים האלו. למדתי שהנושא טעות סופר חשוב גם בעיניי אחרים ולכן הוא נכלל בחוקים רבים במשפט הישראלי כיום. אני מאמינה שהשכלתי ולמדתי רבות אודות העניין, ורק הסתקרנתי יותר, לדעת, לראות ולשמע, עוד נושאים הקשורים בחוזים, הכל כך מעניינים אותי.

## **תוכן עניינים**

מבוא .....	1
טעות סופר בהלכה היהודית.....	2-3
תיקון טעות סופר בדין העברי.....	4-6
טעות סופר במשפט הישראלי.....	7-8
תיקון טעות סופר בדין הישראלי.....	9-13
פרשנות החוזה.....	14-15
השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.....	16-17

18 .....פרק סיכום

19 .....ביבליוגרפיה

## מבוא

כאשר באים לבחון את טעות הסופר הנופלת במסמך משפטי מחייב, כמו צוואה או חוזה וכדומה.. יש להתייחס לתהליך הכולל של הטעות.

ראשית יש להוכיח את נפילת טעות הסופר ולאחר מכן לתקן אותה בדרכים השונות המוצעות לנו הן במשפט הישראלי, שהיא העזרות במקורות חיצוניים למסמך והן במשפט העברי, שהיא הסתמכות על המסמך עצמו ועל המסר העולה מתוכו. בעבודתי השתמשתי בכלים משפטיים רבים בכדי לבחון את התופעה, היקפה ואופן ההתמודדות עימה.

קראתי ספרים של שופטים מוכרים וידועים, כמו אהרון ברק וגבריאלה שלו, סיכמתי את מילותיהם והשכלתי להשתמש במונחים שהם הציגו בספריהם עבי הכרס. חקרתי את ההיסטוריה של התופעה, שהתחילה בתקופת התלמוד והמשנה, ניגשתי למקורות היסטוריה כמו חושן המשפט ושולחן ערוך, שהתייחסו לטעות הסופר, והעלו מקרים היסטוריים שברוחם נקבעו כללים שהפכו לאבן דרך במשמעות של טעות סופר. קראתי וסיכמתי פסקי דין העוסקים בנושא, ובכדי להדגים את גודלה הרב של התופעה, בחרתי דווקא במאמרים שעוסקים בטעות סופר אך במסמכים השונים, טעות סופר בחוזה, בצוואה, ובטאבו.

דיני החוזים כפי שכבר ציינתי בהקדמה, הם הנושא המעניין ביותר בעיני בכל ענף המשפטים כולו, ובחרתי דווקא בטעות סופר כי היא הנושא שמקיף עוד חומר נוסף מדיני החוזים שלא כולל רק את הטעות עצמה.

## טעות סופר בהלכה היהודית

מקור טעות הסופר היא בתקופת המשנה והתלמוד, הטעות מיוחסת בעיקר לסופרים החכמים היודעים לכתוב, שנקבעו על ידי בתי הדין השונים ותפקידם היה לכתוב שטרות עבור שאר בני העיר, מכוון ובני העיר ולעיתים אפילו התלמידים החכמים שבהם, לא היו בקיאים בכתיבה ואפילו לא ידעו כלל. היה צורך בסופרים של בית הדין בכדי לעזור לאותם אנשים. סופר בית דין שטעה בכתיבתו תכונה טעותו "טעות סופר". "טעות הסופר" מתייחסת אך ורק לטעות מסוג זה, ולא לטעות בכוונה של הצדדים, רק אם כוונת הצדדים ברורה ועומדת בעינה, הטעות שנפלה תכונה טעות סופר. הטעות מיוחסת גם לכל אדם אחר שכותב שטר או הסכם מסוים<sup>1</sup>, מתוך ההבנה שאם אדם בקיא וחכם בכתיבת השטרות וההסכמים, הסופר, יכול לטעות, הדבר ייתכן גם לגבי האדם שאינו בקיא הכותב הסכם. כלומר טעות סופר היא טעות שנפלה בשטר או בהסכם על ידי סופר בית הדין או אדם אחר הכותב את השטר או ההסכם.

בטעות סופר ניתן להבחין בין שני סוגים עיקריים, אותם הבחין הרבי משה שמשון ואמר: "יש טעות שיש לתלות בשגגת החשבון" ויש טעות שיש לתלות בשגגת הקולמוס", הסוג הראשון הוא טעות חשבון והסוג השני הוא טעות קולמוס. טעות חשבון הינה טעות שנובעת משיקול דעת מוטעה של הסופר, חוסר בקיאות, או מסיבה אחרת שגלויה לכל<sup>2</sup>, מביא הרב אליעזר בר נתן, המכונה הראב"ן. דוגמא לטעות סופר בשטר שכתב האב לביתו כי "ברביעי בשבת בכ"ב ימים לירח תשרי שנת

<sup>1</sup> שילם ורהפטיג, דיני חוזים במשפט העברי, פרק 13 עמוד 291

<sup>2</sup> שילם ורהפטיג, דיני חוזים במשפט העברי, עמ 293

התצ"ג לבריאת העולם...נתתי לביתו ארבע אמות קרקע" והתכוון לכתוב " י"ב בשבט

בשבעה ימים לירח שנת התצ"ג לבריאת העולם".

הטעות היא טעות חשבון כיוון שהסופר לא היה בקיא בעיבורו של החודש<sup>3</sup> הטעות מקורה באי בקיאות הסופר בחשבון ובסדר החודשים<sup>4</sup>, ואילו טעות קולמוס הינה טעות

שאין לה סיבה גלויה לעין חוץ מפליטת קולמוס כלומר טעות בשם, בזמן, בלשון

וכדומה. על טעות בשם, הרא"ש מביא דוגמא על מקרה בו הוחלט להוציא את ראובן

בן יעקב מכלל התקנה, ואילו בשטר נכתב כי מוציאים מהתקנה את ראובן בן יצחק,

מדובר פה בטעות בשם, הסופר כתב את השם הלא מתאים, במקום לכתוב יעקב

כתב הוא יצחק, ואין הסבר ברור למה עושה כן, חוץ מלהכיר בעובדה כי מדובר

בפליטת קולמוס של שם.<sup>5</sup>

טעות נוספת שיכולה ליפול היא השמטה של הוראות אותם

לא כתב הסופר, למרות שנאמר לו לעשות כן, והיא עדיין תקרא טעות סופר, אין הבדל

בין טעות כתיבה לבין טעות בחוסר הכתיבה.

וזאת ניתן ללמוד מתוך הכלל "אחריות טעות סופר הוא", שמרחיבה את

גבולותיה של טעות הסופר גם למקרים בהם לא כתב הסופר את אחד הצדדים, על

המקרה הנ"ל במלואו אפרט בהמשך.<sup>6</sup>

---

<sup>3</sup> ספר ראב"ן, אבן העזר סימן מח

<sup>4</sup> שילם ורהפטיג, דיני החוזים במשפט העברי, פרק 13 עמ 295

<sup>5</sup> שו"ת הרא"ש כלל ו' סימן מח

<sup>6</sup> משנה, בבא מציעא, י"ד, א

## תיקון טעות סופר בדין העברי

בכדי להוכיח כי אכן נפלה "טעות סופר" בשטר יש לבדוק כמה דברים, ועל כך קיימת מחלוקת בין הרא"ש לבין הרבי ישראל איסרלין. הרא"ש טוען כי ניתן להוכיח את קיום טעות הסופר מתוך השטר עצמו ומה שכלול בתוכו, אף מתוך הנסיבות החיצוניות המתקשרות לשטר, לעומתו הרבי ישראל איסרלין טוען כי יש להוכיח את קיום טעות הסופר אך ורק מתוך השטר עצמו ומהמסר העולה ממנו.<sup>7</sup> מחלקותם מובאת לידי ביטוי במקרים שונים המבטאים את אותו העניין, המקרה הראשון, בו אדם הוציא שטר חוב של שמעון ולא אשתו, הסופר טעה וכתב שמעון ורחל אשתו, השאלה העולה מכך היא האם קיימת טעות סופר<sup>8</sup> ?

הרא"ש אמר :

מאחר והעדים מכירין ויודעין שנכתבה "רחל" במקום "לאה"  
יכתבו שטר אחר, דכל טעות סופר בשטרות חוזר

הרא"ש נעזר בעדות הסובבים, בעצם נעזר במקורות חיצוניים לשטר עצמו, ולכן קבע כי אכן מדובר בטעות סופר, שהרי הסופר טעה בשמה של האישה, והדבר ברור לכל. המקרה השני הוא טעות כתיב שנפלה בגט, השגיאה הייתה בתאריך שהיה שנת חמשת אלפים מאתיים ושבע עשרה, ואילו הסופר כתב שנת חמשת אלפים ושבע עשרה, הסופר בעצם דילג על המאתיים<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> שילם ורהפטיג, דיני החוזים במשפט העברי, עמ' 291

<sup>8</sup> ש"ת הרא"ש, כלל סח, סימן לב

<sup>9</sup> תרומת הדשן, פסקים, סימן יא

הרב ישראל איסרלין אמר:

כל היכא שאין שום הוכחה מתוך הגט עצמו לא  
תלין בטעות סופר

הרב ישראל איסרלין מציג עמדה שונה ומנוגדת לעמדתו של הרא"ש, והוא טוען שלא קיימת הוכחה בתוך השטר עצמו לקיום הטעות ולכן לא מדובר בטעות סופר. מבחן נוסף שנשתמש בו בכדי להבחין האם מדובר בטעות סופר הוא המבחן המהותי, הנלמד מן הכלל שנאמר בתלמוד הבבלי: "אחריות-טעות סופר הוא"<sup>10</sup>. הלכה זו נקבעה ברוח מקרה של אדם שהלווה לחברו הלוואה בשטר ולא ציין בשטר את תנאיו שאחת מהן היא שאם הלווה לא יוכל להחזיר את ערך הלוואה, רשאי המלווה לגבות את החוב מהנכסים השייכים ללווה. ניתן להבין כי אומד דעתו של המלווה הוא פרעון החוב, נלמד זאת משנאמר בתלמוד הבבלי: "לא שדי איניש זוזי בכדי"<sup>11</sup>, כלומר אדם לא זורק את כספו לחינם. אנו מתייחסים להתניה שלא נכללה כטעות סופר, כיוון שהמבחן המהותי משמעותי ביותר, ברור לכל שאדם המלווה מטרתו לפרוע את החובה בחזרה, ואם לא כתב זאת כנראה מדובר בטעות סופר, ולכן ניתן לכלול גם כלל שלא נכתב בו<sup>12</sup>. לאחר שהוכח כי מדובר בטעות סופר אשר משבשת החוזה המקורי, ואת ההסכמה המקורית בין הצדדים, יש לתקנה באופן מסוים,

<sup>10</sup> בבא מציעא, יד, א

<sup>11</sup> בבא מציעא, ד, א, ד"ה

<sup>12</sup> ע"א 424/89 דרור פרקש נ' שיכון ופתוח לישראל בע"מ, פ"ד מד(4) 31



ועל כך עמד הרא"ש שהציג שני עמדות בנושא,

באחת הוא קובע שיש לקרוע את השטר השגוי כולו ולהכין שטר חדש במקומו, אין לתקן את המקום בו נפלה הטעות אל יש לכתוב שטר חדש גם אם נפלה טעות פעוטה ובשניה הוא קובע כי יש ברירת מחדל במקרה ולא נקרע השטר ונכתב חדש, והוא מסביר שאם הטעות ברורה לכל אין חובה לכתוב שטר חדש<sup>13</sup>.

שולחן ערוך סיכם את דבריו בנושא תיקון טעות סופר וקבע כי במידה ונפלה טעות סופר בשטר יש לכתוב שטר חדש, ואם לא נכתב, יש להוכיח כי קיימת טעות סופר.

כפי שנאמר בשולחן ערוך<sup>14</sup> :

מי שטעו בשם הלווה או המלווה וכתבו ראובן במקום שמעון או שטעו בסכום המעות יכתבו שטר אחר, ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו שטר אחר, ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו אחר אם יתברר הדבר שהוא טעות סופר, כשר.

---

<sup>13</sup> שו"ת הראש , כלל סמ, סימן לב  
<sup>14</sup> חוט השני, סימן לט

## טעות סופר במשפט הישראלי

בשנת 1973, נחקק חוק החוזים הכללי העוסק בדיני החוזים וכולל בין היתר את שלבי כריתת החוזה, הפגמים שבכריתתו, תוכנו ועוד..

הבסיס להכרה של טעות סופר והכנסתו לחוק החוזים היא ההכרה של הסופר או כותב המסמך כהיותו אדם, שייתכן ויטעה גם לעיתים.

החוק מחולק לשישה נושאים עיקריים וטעות סופר נכללת באחד מהם.

טעות סופר זוהי טעות שנפלה בחוזה בעת כריתתו וגרמה לרישום מוטעה במסמך משפטי מחייב המשפיע על תוכנו ומשמעותו של החוזה, ובכך החוזה אינו משקף את החוזה האמיתי והמקורי ללא הטעות, ולכן הוא אינו מייצג את הסכמת הצדדים בעת הכריתה.

את הטעות יש להוכיח ולאחר מכן גם לתקן, על כך מופקד השופט באותו עניין, ולפניו שני דרכים לתיקון הטעות. בין אם בדרך של הוספה ובין אם בדרך של גריעה בכדי לקיים את החוזה באופן המקורי שלו, עם כך הטעות היא אינה עילה לביטולו המוחלט של החוזה, אלא כמו שנאמר חלה החובה לתקן אותו<sup>15</sup>.

טעות סופר יכולה להיגרם מכמה סיבות שונות ולכן, במשפט העברי מחלקים את הטעות לשני סוגים עיקריים.

האחד, טעות קולמוס- סיבה לא ידועה, אלא ההכרה בפליטת קולמוס.

השני, טעות חשבון- סיבה ידועה, חוסר בקיאות.

טעות סופר יכולה להמצא במסמכים משפטיים שונים ולא רק בחוזה ולכן היא נכללת

---

<sup>15</sup> חוק החוזים הכללי, סעיף 16

גם כחלק מחוקים אחרים ולא דווקא חוק החוזים הכללי.

טעות סופר יכולה להמצא בצוואה שנכתבה על ידי המנוח בו מפורט עזבונו, בין אם המנוח טעה ובים אם היה קצר בתקשורת שבין המנוח לבין כותב הצוואה<sup>16</sup>, בענייני הבוררות, בה מקבל הבורר כמו גם השופט את הסמכות לתקן או להשלים את הטעות שנפלה<sup>17</sup>, בניירות הערך בהם קיים הצורך להוציא דו"ח מידי על הפגם, לתקנו ולפרסם בשנית<sup>18</sup>, בחוק הפטנטים<sup>19</sup> ועוד חוקים רבים אחרים. מטרתם של חוקים מסוג זה היא להתאים ככל הניתן בין ההסכם האמיתי שהוסכם בין הצדדים לבין הביטוי שקיבל בכתב. חשיבות ההסכמה המקורית היא רבה ולכן אין לבטל את ההסכם כולו וגם חלה החובה על השופט להזהר בתיקון המסמך שלא יצור מסמך "חדש" שלא משקף את כוונותיהם של הצדדים, כמו שהיו במקור, טעות הסופר יוצרת פער בין הכוונה וההסכמה לבין המסמך שעליו לשקף את אותה הכוונה וההסכמה, טעות סופר מיוחסת לטעות שנפלה בביטוי של ההסכמה בכתב, מסיבות שונות, ויש צורך לגשר על הפער בניהם, באמצעות תיקון המסמך בקירוב המירבי לכוונה וההסכם המקורי, בעצם המגמה היא שמירה על ההסכם המקורי ככל הניתן בלא צורך לשנותו<sup>20</sup>.

---

<sup>16</sup> חוק הירושה, סעיף 32

<sup>17</sup> חוק הבוררות, סעיף 22 א 1

<sup>18</sup> חוק ניירות ערך סעיף 25 ג

<sup>19</sup> חוק הפטנטים סעיף 69

<sup>20</sup> גבריאלה שלו, דיני חוזים-החלק הכללי, פרק 13, עמ' 301

## תיקון טעות סופר בדין הישראלי

המסמכים המרכזיים ביותר בהם נופלות טעות סופר הם חוזים וצוואות. את הטעות שנפלה במסמכים מסוג זה או אחרים, יש להוכיח ולאחר מכן לתקן בדרכים השונות. חוזה, שנחתם בין הצדדים ונפלה בו טעות סופר בא לידי ביטוי בסעיף 16 לחוק החוזים בו מדריכים את בית המשפט לתקן את הטעות שנפלה, לפי "אומד דעת הצדדים" כלומר לפי טענותיהם של שני הצדדים בגין הטעות, תוך איזון בניהן, החוק מוסיף ואומר כי הטעות שנפלה בחוזה אינה עילה לביטולו הכולל<sup>21</sup>, החוזה אינו ייחשב כמבוטל מתוך ההבנה שאין הטעות עוסקת בפגם בגוף ההסכם אלא בפגם בביטוי הכתוב. יש לשמור על החוזה המקורי שנכרת מכיוון והוא משקף את עיקרון תום הלב ואף כפוף לו<sup>22</sup>. כל צד בחוזה רשאי לדרוש את תיקון המסמך החוזי השגוי, במידה שחושב שנפלה בו טעות סופר, הכוונה במונח טעות סופר אינה באופן מצומצם אלא ביטוי הכוונה האמיתית של הצדדים במגמה של התגברות על השיבוש שנגרם בעקבות הטעות סופר והשגיאה שחלה. בכדי להוכיח כי אכן נפלה טעות מסוג זה בחוזה עלינו להשתמש במבחן מהותי ולא כמותי, לא נבחן את מיימדי הטעות אלא נעלה את השאלה "האם החוזה הכתוב שמטרתו להציג את הסכמת הצדדים אכן משקף נאמנה את אותה ההסכמה? " אם תשובה שלילית לשאלה נסיק מכך שקיימת טעות סופר בחוזה ולכן נפנה לתיקונה, אם תשובה חיובית לשאלה נסיק מכך שלא קיימת נטל ההוכחה, כי אכן נפלה טעות ואכן החוזה פגום ולא מייצג את מה

<sup>21</sup> חוק החוזים הכללי, סעיף 16

<sup>22</sup> גבריאלה שלו, דיני חוזים-החלק הכללי, פרק 13 עמ 301

שהוסכם<sup>23</sup>.

על הצדדים ראשית לנסות לתקן את הטעות שנפלה בינם לבין עצמם, במידה ולא תתקיים הסכמה בין הצדדים<sup>24</sup> לפני הצדדים לבית המשפט שיהיה עליו ליישב את המחלוקות, על פי הקבוע בחוק החוזים בסעיף 16. את הטעות כפי שנאמר יש לתקן לפי ההסכם המקורי בין הצדדים, ואומד דעתם. במידה ואין הסכמה שכזו יש לפנות לקריטריונים חיצוניים, ואובייקטיבים ולנסיבות העניין, והצד המבקש עליו להביא מסמרים ועדויות אלו<sup>25</sup>. אי תיקון טעות הסופר, משמעה האחזות בחוזה לא צודק, שכלולה בו טעות שגורעת מהמסמך להיות מקורי, וכל הוא הופך לשגוי, בעצם נפגע עיקרון תום הלב וההסכמה בין הצדדים. עם כך, עלינו לתקן את הטעות בדרכים המוצעות לנו בחוק<sup>26</sup>. פסק דין העוסק באותו עניין מובא כעת,

שני ערעורים שנדונו כאחד, רשות שדות התעופה בישראל וקקאו סנטר ניהול בתי קפה בע"מ נגד א.א. עינת מסעדות בע"מ וקפה קפה ישראל בע"מ, על פסק דין של בית המשפט לעניינים מנהליים בתל-אביב, מובאים לפני הנשיא א' גרוניס והשופטים א' חיות ונ' סולברג השופטים בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים בעניינים מנהליים. הדיון עוסק במרכז שהציעה רשות שדות התעופה בישראל, לניהול, אחזקה ותפעול של בית קפה בשדה התעופה דוב הוז שנמצא בתל אביב. ועדת המכרזים פסלה את הצעותיהן של א.א. עינת מסעדות בע"מ ושל קפה קפה ישראל בע"מ, וזיכתה את קקאו סנטר בע"מ פסילת החברות עינת וקפה

<sup>23</sup> גבריאלה שלו, דיני החוזים-החלק הכללי פרק 13 עמ 302

<sup>24</sup> גבריאלה שלו, דיני החוזים-החלק הכללי פרק 13 עמ 304

<sup>25</sup> גבריאלה שלו, דיני החוזים-החלק הכללי פרק 13 עמ 305

<sup>26</sup> גבריאלה שלו, דיני החוזים-החלק הכללי פרק 11 עמ 243

קפה קרתה בגלל טעות סופר שנפלה בערבות בנקאית.

נכתב כי מועד כניסת הערבות לתוקף היה 29.12.12, ותום הערבות היא בתאריך 4.7.12, שזהו תאריך מוקדם מהתאריך לכאורה בו נכנסת הערבות לתוקף, התברר בהמשך כי נפלה טעות סופר, טעות בהקלדה, הספרה 1 השתרבבה פנימה אל התאריך והוא נכתב כפי שתואר במקום התאריך המקורי 29.2.12. בית המשפט לעניינים מנהליים קבע כי יש לאפשר את הגשת הצעת המכרז מכיוון ונפלה טעות סופר. על כך ערערו ברשית, רשות שדות התעודה, אחראית המרכז וקקאו סנטר בע"מ, הזוכה במכרז, לבית המשפט העליון. השופטים עסקו בשאלה המשפטית האם לפסול את הצעות המכרז של ענת וקפה קפה כי שפסלה ועדת המרכזים או להצמד לעובדה שהזוכה טעות הסופר ולאפשר הגשת המכרזים כפי שנקבע בערכאה הקודמת בבית המשפט המחוזי לעניינים מנהליים בתל-אביב, השופט נ' סולברג טען כי נפלה במרכז טעות סופר כפי שהזכר בערכאה הראשונה על כן אין לבטל את השתתפות החברות במכרז, והציע לדחות את שני הערעורים, הנשיא א' גרוניס והשופטת א' חיות הצטרפו לדעתו של השופט נ' סולברג. והוחלט כי המערערים רשות שדות התעופה בישראל וקקאו סנטר בע"מ יישאו בהוצאת עינת וקפה קפה ובשכר טרחת עורכי דין בסך כולל של 40,000 ₪ שיתחלק בין המשיבים באופן שווה. בצוואות יש התייחסות לתיקון הצוואה בשל טעות הסופר, בסעיף 32 לחוק הירושה נותנים לבית המשפט סמכות לתקן את הטעות סופר שנפלה, טעות סופר בצוואה כוללת גם טעות במספר, בתאריך וכדומה, היוצרים פער בין רצונו האמיתי של המנוח לבין הביטוי שקיבל בלשון הצוואה, בתוך טעות סופר יש לכלול גם טעות שנפלה

בתקשורת שבין עורך הדין למנוח<sup>27</sup>.

טעות הסופר יכולה להיות טעות מהותית ביותר ובכך לשנות את משמעות החוזה כולו, לדוגמה בלבול בשם של מקבל הירושה<sup>28</sup>. בכדי להוכיח טעות סופר בצוואה, על אחד הקרובים של המנוח לזהות את טעות הסופר ונטל ההוכחה נמצא עליו.

בניגוד לתיקון סופר בחוזה, בצוואה אין מקום לאיזון בין שני הצדדים, כלומר בין האינטרסים של המצווה לבין האינטרסים של היורשים או הקרובים, מתוך הבנה שהצוואה מטרתה ליישם את רצונותיו של המנוח בלבד, ולא של הסובבים אותו או בהשפעתם<sup>29</sup>. התרופה לטעות הסופר בניגוד לדין האנגלי ולדין הקונטיננטלי שהיא ביטול ההוראה בצוואה שבה נפלה הטעות, היא בהשראת המשפט העברי כנראה, והפתרון הוא חיובי, תיקון הטעות. לפי מקורות הקרובים למצווה או עדויות אחרות, על השופט המתקן חלה אחריות גדולה, ועליו להיזהר בתיקונו שמא יסטה מרצון המצווה וייצור צוואה חדשה שאליה לא התכוון, במידה ואין אפשרות להסיק בבירור מה כוונתו של המצווה, על השופט לפרש את הכתוב כאשר הטעות בעינה עומדת.

רק כאשר הפתרון החיובי אינו אפשרי, יבוא הפתרון השלילי בו נכנה את הצוואה, צוואה סתומה<sup>30</sup>, ונגיע לחוק שקובע שבמידה וקיימת צוואה סתומה, שהיא בעצם צוואה מבוטלת, מתוך העובדה שעילת הביטול היא לא טעות הסופר, אלא היותה של הצוואה סתומה<sup>31</sup>.

<sup>27</sup> אהרון ברק, פרשנות המשפט, כרך ה, פרשנות הצוואה, פרק 2 עמוד 366

<sup>28</sup> אהרון ברק, פרשנות המשפט, כרך ה, פרשנות הצוואה, פרק 2 עמ 365

<sup>29</sup> אהרון ברק, פרשנות המשפט, כרך ה, פרשנות הצוואה פרק 2 עמ 366

<sup>30</sup> אהרון ברק, פרשנות המשפט, כרך ה, פרשנות הצוואה פרק 2 עמ 368

<sup>31</sup> חוק הירושה, סעיף 33

בקשת ערעור העוסקת באותו העניין מובאת כעת,

בקשת ערעור של פולני המבקש נגד פולני המשיב, על פסק הדין של בית המשפט

המחוזי בתל אביב יפו, מובא לפני השופט נ' הנדל.

הדיון עוסק בצוואתה של המנוחה איתם של פולני המבקש ושל פולני המשיב, בסעיף

בו נאמר כי בכדי שפולני המשיב יירש את הבית עליו להכנס לגור בו מיום פטירת

האם ולמשך שנה, ולא, יתחלק הבית שווה בין פולני המשיב לפולני המבקש.

"תוך שנה מיום פטירתה". פולני המבקש טוען כי נפלה טעות סופר בצוואה והכוונה

הייתה "תוך שנה מהיום ועד פטירתו". ועם כך עליו לקבל חצי מהבית, כיוון ופולני

המשיב לא גר בתקופה הזו בבית אימו. בית המשפט לענייני משפחה קבע על ידי

עדויות קרובים ומכרים כי יש לקבל את עמדתו של פולני המבקש, כי קיימת טעות

סופר וקיים צורך לפרש את תוכן הצוואה, ולכן הבית מתחלק בין האחים באופן שווה.

פולני המשיב ערער לבית המשפט המחוזי באותו עניין ובית המשפט קיבל את ערעורו

וטען כי אין צורך בפירוש הצוואה מכיוון שלשונה ברורה לחלוטין לכן אין לפנות

לנסיבות ולגורמים חיצוניים במטרת פרשנות. פולני המשיב הגיש בקשת ערעור,

ובה עסק השופט בשאלה המשפטית האם יש להצמד ללשון הצוואה הברורה או

לחלופין לגשת לדרך הפרשנות במובן הרחב? והחליט כי לא הוכח לפי העובדות

הקודמות כי קיים פער בין הכתוב לבין רצון המנוחה, ולכן בקשת הערעור נדחת.



## פרשנות החוזה

פרשנות החוזה היא למעשה מתן משמעות לטקסט החוזי הכתוב<sup>32</sup>.

ניתן להבחין בין שני סוגים שונים של פרשנויות הנותנות לחוזה, פרשנות החוזה במובן הצר ופרשנות החוזה במובן הרחב. פרשנות החוזה במובן הצר המכונה גם פרשנות "רגילה", היא נתינת מובן ומשמעות לטקסט הכתוב מתוך מגוון משמעויותיו הלשוניות בלבד, כלומר הפרשן נותן פרשנות אך ורק לטקסט הכתוב תוך התייחסות למובנים לשוניים שונים, וללא סטייה ממנו.

פרשנות במובן הרחב הכוללת גם את הפרשנות במובן הצר, מתפרשת על פני

תחומים נוספים המשתנים בהתאם לשיטת המשפט<sup>33</sup>.

בעצם קיימת, שלא כמו בפרשנות במובן הצר, חריגה מהטקסט הכתוב, והשענות על התוכן של הטקסט כולו, כחוזה וכמכלול, תוך זיהוי המסר העולה מהחוזה והשוואה שלו לטקסט אותו צריך לפרש.

לדוגמא, בבואנו לפרש הוראות סותרות בחוזה, הפרשנות במובן

הצר תתייחס לכל הוראה בנפרד על פי תוכנה ואילו הפרשנות במובן הרחב, תמצא

תחילה את המסר העולה מהחוזה כולו, תחפש מקורות או עדויות שונות המתקשרות

לחוזה, ותתאים אותן להוראה השגויה שנפלה בה טעות סופר<sup>34</sup>.

הפרשנות במובן הרחב כוללת מספר מקרים ספציפיים בהם ניתן להשתמש בה,

המצבים הם, השלמת חסר בחוזה, פתרון סתירות בחוזה, תיקון לשון החוזה ושינוי

לשון החוזה.

---

<sup>32</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות החוזה עמ' 41

<sup>33</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות החוזה עמ' 88

<sup>34</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות החוזה, עמ' 89

אחד המקרים בהם משתמשים בפרשנות במובן הרחב הוא בבואנו לתקן טעות סופר שנפלה בחוזה<sup>35</sup>. טעות סופר יכולה להוביל לחוסר בחוזה, מצב של לאקונה, כלומר חוסר בטקסט הכתוב המשבש את ההסכמה בין הצדדים, ובמקרה מסוג זה נאלץ להשתמש בפרשנות במובן הרחב בכדי להשלימו, מתוך הכרה במסר הכולל של החוזה והשתמשות בו בכדי לבצע השלמה שלא תפגע בהסכמה המקורית של הצדדים<sup>36</sup>.

מקרה נוסף המתקשר לטעות סופר, הוא תיקון החוזה בעקבות הטעות. במשפט הישראלי לבית המשפט ולשופט ניתנת הסמכות לתקן חוזה שנפלה בו טעות סופר, לפני השופט קיימות שתי דרכים לתקן את החוזה, האחת היא בדרך של הוספה לטקסט הקיים, והשניה היא בדרך של גריעת הטעות מהטקסט הקיים, התיקונים הללו מתאפשרים בחסות עקרון תוך הלב ובכדי למנוע מצב אבסורדי, מצב לא הגיוני שלו מתיישב עם השכל הישר, בכדי לתקן תיקונים מסוג אלו על השופט לבחון את המסר הכללי העולה מתוך החוזה, להבין את עמדותיהם של כל צד בחוזה, ואף יש להעזר במקורות חיצוניים. כל זאת בכדי מנוע פגיעה בהסכמה המקורית בין הצדדים<sup>37</sup>.

---

<sup>35</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות החוזה, עמ' 91

<sup>36</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות בחוזה, עמ' 93

<sup>37</sup> פרשנות המשפט, כרך ד, פרשנות בחוזה, עמ' 95

## השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

המונח "טעות סופר" מקורו במשפט העברי בתלמוד ובגמרא"א. המשפט הישראלי אימץ את המונח הנ"ל לחיקו, וחוקק סעיף בחוק העוסק בעניין, וזהו סעיף 16 לחוק החוזים הכללי. המשמעות של טעות סופר, במשפט העברי ואף במשפט הישראלי היא טעות שנפלה במסמך מסוים המחייב שני צדדים או יותר כגון: צוואה או חוזה, המשבשת את תוכנו ומבטלת את כוונת הצדדים. יש צורך להוכיח את טעות הסופר ולתקנה בדרכים השונות. בשני המקרים המשפט העברי חלוק ואף מחמיר יותר מהמשפט הישראלי. במשפט הישראלי דרך ההוכחה תהא על פי המבחן המהותי ולא על פי המבחן הכמותי, כלומר האם הטעות היא אכן משבשבת את הסכמת הצדדים המקורית וזאת על ידי העלאת השאלה "האם המסמך מציג את הסכמת הצדדים או לא?" במקרה שאכן מציג, המסמך את הכוונה הראשונית של הצדדים לא הוכחה טעות הסופר ובמקרה שאינו מציג את כהכוונה הראשונית של הצדדים אכן נפלה טעות סופר. בכדי להוכיח טעות מסוג זה נצטרך גם להעזר במסמך עצמו והמסר העולה ממנו, ואף להעזר במקורות החיצוניים השונים כגון מסמכים שקדמו לו, עדויות קרובים וכדומה, בניגוד לכך, במשפט בעברי הדעות חלוקות בנושא הוכחת טעות הסופר, על המחלוקת עומדים הרא"ש והרב ישראל איסרליין הרא"ש טוען טענה זהה לזו שמוצגת במשפט הישראלי ובחוק, המאפשרת העזרות במקורות חיצוניים לטקסט השוגוי, ואילו הרב ישראל איסרליין טוען כי יש לפנות אך ורק למסמך הכתוב

עצמו ואין להעזר במסמכים ובמקורות החיצוניים לו, רק במידה ותתקיים הוכחה בתוך המסמך עצמו לטעות או תתגלה סתירה במסמך המעידה על אותו עניין, תוכח טעות הסופר ויהיה ניתן לפנות לתיקונה, בכל מקרה אחר לא תתיכן טעות הסופר ולא תתקיים ולכן גם לא תתוקן.

לאחר שהוכחה טעות הסופר במשפט הישראלי או באחת הדרכים במשפט העברי, יש לפנות לתיקונה.

במשפט הישראלי החוק מסמיך את השופט להוסיף לתוכן המסמך השגוי או לגרוע ממנו, בכדי ליישב את הטעות, אך על השופט מוטלת אחריות שלא ליצור מסמך "חדש", אלא להצמד להסכמה המקורית או לרצון כותב המסמך.

במשפט העברי, יש שני דרכים לתיקון, אותם מסכם שולחן ערוך, במידה והוכחה טעות הסופר יש לקרוע ולהשמיד את השטר השגוי ולכתוב במקומו שטר חדש ומתוקן, ואם לא יעשה כן, יהיה ניתן להשאיר את הטעות עצמה ולהוכיח כי נפלה טעות סופר בה.

לסיכום, התובנות העולות מתוך ההשוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי היא שבמשפט העברי מחמירים יותר בכל עניין ההוכחה והתיקון של טעות הסופר. מתוך מגמה לשמור על המסמך המקורי שנקבע ולמנוע בלבול או יצירת מסמך "חדש", בנוסף במשפט העברי הדעות חלוקות, בין רבנים שונים והדבר קורה מכיוון שאותם רבנים הם בעלי דעות שונות והם נמצאים במקומות שונים.

## פרק סיכום

בעבודתי, שנושאה "טעות סופר", התייחסתי לטעות סופר מבחינות רבות, במשפט הישראלי, במשפט העברי, בצוואות בחוזים ועוד.

טעות סופר היא עניין חשוב, שכל אדם יכול לטעות בו, ההכרה שאנו בני אדם ותיכון אפשרות שנטעה לפעמים, מהווה את הבסיס היציב לטעות סופר ולכן על רבים להיות חשופים לו בכדי לדעת כיצד להתנהל במקרה מסוג שכזה.

העבודה עוסקת בתהליך של טעות סופר, מהרגע בו התגלתה, דרך הוכחתה ועד לתיקונה המלא. ובתוך השוואה בין מה שהתרחש פעם בעבר, במשפט העברי, לבין מה שמתקיים כיום במשפט הישראלי.

למדנו כי טעות סופר נכללת בחוקים רבים כגון חוק החוזים, הירושה, הפטנטים, ניירות ערך, ועוד. ומכאן ניתן ללמוד על חשיבותה הרבה וההתקשרות לחיינו. למדנו על הסמכות הרבה שניתנה לשופטים במשפט הישראלי, שעליהם לפרש ולתקן טעויות סופר, למדנו על המחלוקות הרבות, במשפט העברי, שהעיקרית שבהם היא המחלוקת על דרך הוכחת טעות הסופר, בין הרא"ש לבין הרב ישראל אסרולין.

למדנו כי קיימת חשיבות עצומה להסכמתה המקורית בין הצדדים, ויש לשמור עליה גם כאשר המסמך שגוי וכולל בתוכו טעות סופר, ולכן על השופט מוטלת אחריות שלא ליצור מסמך מחייב חדש, כי חלילה פירש או תיקן שלא כראוי.

לסיכום, העבודה כולה העשירה את הידע שלי בדיני החוזים ובעניין טעות הסופר בפרט.

## ביבליוגרפיה

### חקיקה

חוק הירושה, תשכ"ה-1965  
חוק הפטנטים, תשכ"ז-1967  
חוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968  
חוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג-1973

### פסיקה

בע"מ 3800/11 פלוני נגד פלוני,  
ע"א 424/89 דרור פרקש נ' שיכון ופתוח לישראל בע"מ, פ"ד מד(4)  
עע"ם רשות שדות התעופה בישראל וקקאו סנטר ניהול בתי קפה בע"מ נגד א.א.  
עינת מסעדות בע"מ וקפה קפה-ישראל בע"מ

### ספרות המחקר

#### ספרים

ברק אהרון **פרשנות במשפט** כרך ד'-ה' (1992-2001)  
ורהפטיג שילם **דיני חוזים במשפט העברי** פרקים 11,13 (1974)  
שלו גבריאלה **דיני חוזים-החלק הכללי לקראת קודיפיקציה של המשפט**  
**האזרחי**(2005)

#### משפט עברי

אבן העזר, סימן מח  
חוט השני, סימן לט  
משנה, בבא מציעא, ד, א, ד, דה  
משנה, בבא מציעא, יד, א  
שו"ת הראש, כלל ו, סימן מח  
שו"ת הראש, כלל סמ, סימן לב  
תרומת הדשן, פסקים, סימן יא